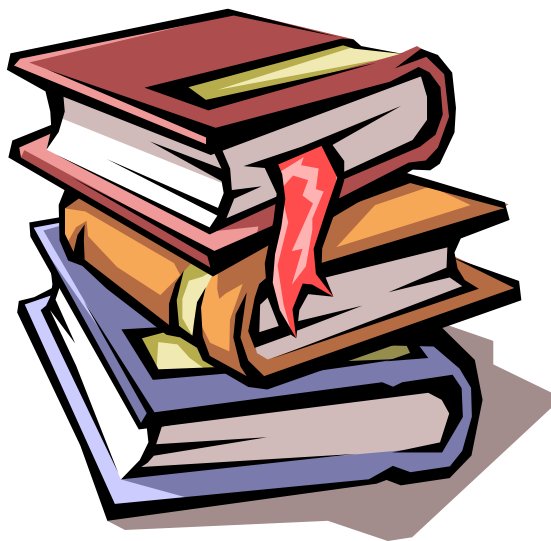

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Юрчишин Т.В.

**Методичні вказівки, матеріали та завдання з
граматики
польської мови (дієслова)**

Тернопіль - 2023

Методичні вказівки, матеріали та завдання з граматики польської мови (дієслова) / Укл. Т.В. Юрчишин. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. 38 с.

Укладач: Тетяна Василівна Юрчишин, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій Західноукраїнського національного університету.

Рецензенти:

Ничко О.Я., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Тернопільського національного економічного університету.

Свистун Н.О., кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального мовознавства та слов'янських мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

За допомогою методичних вказівок студенти можуть системно опрацювати розділ "Дієслово теперішнього часу сучасної польської мови", поєднати теоретичні і практичні знання та навички з цієї теми. У кожному підрозділі методичних вказівок подано основні типи дієвідмінювання теперішнього часу, дійсного, умовного та наказового способів дієслів, теоретичні і практичні вказівки щодо їх відмінювання. Звернено увагу на лексичні особливості вживання дієслів у словосполученнях, фразеологізмах та текстах.

Treść

1. Wstęp. Ogólne wiadomości o czasowniku.....	3
2. Czasowniki przechodnie i nieprzechodnie.....	4
3. Aspekt: czasowniki dokonane i niedokonane.....	6
4. Strony czasowników.....	7
5. Czas teraźniejszy. Podział czasowników na koniugacje.....	8
6. Czasowniki I koniugacji.....	10
7. Czasowniki II koniugacji.....	14
8. Czasowniki III koniugacji.....	19
9. Czasowniki IV koniugacji.....	23
10. Tryby czasowników. Tryb orzekający.....	26
11. Tryb przypuszczający.....	27
12. Tryb rozkazujący.....	31
13. Polsko-ukraiński słownik terminów gramatycznych.....	35

Ogólne wiadomości o czasowniku

Czasownikami są wyrazy, określające czynności i stany przedmiotów.

Jak i wszyscy ludzie, Jan chodzi, stoi, myśli, kocha, marzy – w każdym wypadku określamy jakieś zachowanie się Jana, mimo że użyte tu czasowniki są bardzo zróżnicowane znaczeniowo.

W porównaniu czasownika z przymiotnikiem widzimy, że w obu wypadkach mówi się o określaniu. Jednak o ile przymiotnik określa wyraz, do którego się odnosi, **w sposób statyczny**, o tyle czasownik określa go **w sposób dynamiczny**.

Zasadnicza jednak różnica pomiędzy czasownikiem a przymiotnikiem polega na tym, że przymiotnik, określając podmiot, nie daje pełnej wypowiedzi – zdania, natomiast czasownik, określając podmiot, daje pełną wypowiedź – zdanie.

Proszę porównać:

Najwyższy szczyt Tatr – przymiotnik nie tworzy zdania;

Lubię ten film – czasownik tworzy zdanie.

Czasownik ma kategorie:

- czasu;
- liczby;
- osoby.

Ze względu na kategorię czasu rozróżniamy czasowniki

- w czasie teraźniejszym – wyrażają czynność, która trwa zawsze albo trwa w danym okresie, na przykład, *czytasz*;
- w czasie przeszłym – czynność, która trwała wcześniej, w przyszłości, na przykład: *czytałem wczoraj*;
- w czasie przyszłym - czynność, która będzie odbywać się później, w przyszłości.

Ze względu na kategorię liczby rozróżniamy czasowniki

- liczby pojedynczej
- liczby mnogiej;

Ze względu na kategorię osoby rozróżniamy czasowniki 1, 2, 3 osoby liczby pojedynczej. Forma czasownika tylko nazywająca czynność nazywa się **bezokolicznikiem**, na przykład: *pisać, czytać, mówić, układać*.

W tej formie czasownik spotykamy w słowniku.

Ćwiczenie 1.

W podanym tekście proszę odnaleźć czasowniki:

Nauka

Wiktor siedzi przy biurku i czyta świeży numer czasopisma „Nauka i życie”. Artykuł nazywa się „Wiedza – to potęga”. Trzeba ten artykuł przetłumaczyć na język polski. Wiktor zaczyna tłumaczyć ze słownikiem.

Przychodzi jego kolega Michał. Wita się i prosi o słownik. Siadają razem do tłumaczenia. Tłumaczą powoli, zdanie po zdaniu. Długo siedzą nad tłumaczeniem. Potem jeszcze raz wszystko sprawdzają. Robią to tak: Wiktor czyta każde zdanie po ukraińsku, a Michał sprawdza polski tekst. Starają się bardzo.

We wtorek będzie kolokwium. Więc, koledzy muszą dużo pracować.

Ćwiczenie 2.

Proszę podkreślić bezokoliczniki w wyrażeniach idiomatycznych:
mieć cały dom na głowie; szeptać po kątach; zaczerpnąć powietrza; postawić cały dom na nogi; między bajki włożyć; kupować kota w worku; umierać z nudów; wykręcać kota ogonem; zabijać nudę; lizać komuś buty.

Czasowniki przechodnie i nieprzechodnie. Czasowniki zwrotne.

Czasowniki, rządzące bezpośrednio (bez pośrednictwa przyimków) dopełnieniami bliższymi noszą nazwę czasowników przechodnich, na przykład:
(Ja) *myję okno* : ja – podmiot, *myję* – orzeczenie, *okno* – dopełnienie bliższe.

Czasowniki nie rządzące dopełnieniami bliższymi nazywamy nieprzechodnimi, na przykład:

Okno jest myte: *okno* – podmiot; *jest myte* – orzeczenie.

Od czasowników przechodnich tworzą się czasowniki zwrotne za pomocą formy zaimka zwrotnego *się*, na przykład:

myć – *myć się*;

czesać – *czesać się*.

Niektóre czasowniki z *się* nie mają przechodniego odpowiednika, na przykład:

śmiać się ----- *śmiać*

bać się ----- *bać*

namyślać się ---- *namyślać*

starać się ----- *starać*

Czasowniki zwrotne mogą oznaczać czynność wzajemną, na przykład:

Moi bracia bardzo się kochają (*люблять одне одного*).

Czasowniki polskie nie zawsze zbiegają się pod względem zwrotności z odpowiednimi czasownikami ukraińskimi, na przykład:

wracać - *повертатися*

korespondować – *листуватися*

zostać – *залишитися*

walczyć – *боротися*

Niektóre czasowniki zwrotne różnią się znaczeniem od odpowiednich zwrotnych.

Proszę porównać:

dostać – *отримати*

zwrócić – *повернути*

dostać się - *дістатися, проникнути*

zwrócić się - *звернутися*

Ćwiczenie 1

W miejsce kropek wstaw odpowiednią formę podanych czasowników:

I. **dobrać** – **dobrać się**

1. Nie możnatapet pod kolor mebli.
2. Rozumieją się, ponieważ mogą charakterami.
3. Pod nieobecność matki dziecko może.....słodczy.

4. Po wakacjach nauczyciele lubiądo naszej skóry.

II. kończyć – kończyć się

1. Kiedy (wy) macie zamiarstudia?
2. Zajęcia musząw czerwcu.
3. Od jutra planuję.....z paleniem.
4. Jego popularność musi już.....

III. liczyć – liczyć się

1. Jego dorobek naukowy musi.....w świecie.
2. Chłopcy lubiąprzejeżdżające samochody.
3. Na niego zawsze można
4. Trzeba.....ze słowami.

IV. mieszać – mieszać się

1. Teściowa lubiw nasze sprawy.
2. Trzeba.....gotującą się potrawę.
3. W rozmowie często można.....pojęcia.

V. opowiadać – opowiadać się

1. Lubiłdowcipy.
2. Kiedy będą wybory, oni zawsze będąpo stronie lewicy.

VI. policzyć – policzyć się

1. (My) musimybłędy w wypracowaniu.
2. Musimy....., bo od dłuższego czasu ty płaciłeś za wszystko.
3. Jak się nie zmienisz, to mam zamiarz tobą.

VII. prowadzić – prowadzić się

1. Profesor Kowalski chce.....interesujące badania.
2. Zakochani lubią.....pod rękę.
3. Ten przewodnik ma zamiarwycieczkę, w kierunku schroniska.
4. On musi bardzo pilnie.....samochód.

VIII. uważać – uważać się

1. Zawsze trzeba.....na lektoracie.
2. Nie warto.....go za eksperta w tej dziedzinie.
3. Proszę nie.....mnie za geniusza.
4. Przed każdym wyjściem z domu, matka powtarza: „Musisz.....na siebie”.

IX. trzymać – trzymać się

1. W czasie jazdy tramwajem trzebauchwytów.
2. Nie można tak długo.....książki z biblioteki.
3. Mimo swoich lat, jej udaje się.....jeszcze bardzo dobrze.
4. Mimo bólu musisz.....dzielnie.

Ćwiczenie 2.

1. Wypisać do tabelki czasowniki, wybrane ze zdań :

Czasownik zwrotny

czasownik niezwrotny

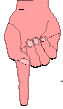
To nadaje się tylko do wyrzucenia. Choroba przywiązuje go do łóżka. Mój syn spisuje się bardzo dobrze na egzaminie. Marek udziela lekcji fizyki. Milicjant po wypadku spisuje protokół. On udaje, że nic nie rozumie. Przewodniczący kolejno udziela głosu dyskutantom. Prośbą o pieniądze udajemy się często do ojca. Jego zdenerwowanie udziela się całemu towarzystwu.

Aspekt czasowników. Czasowniki dokonane i niedokonane.

Aspekt – to kategoria gramatyczna, której funkcja polega na przedstawieniu czynności jako zakończonej (czasowniki dokonane) albo nie zakończonej (czasowniki niedokonane), na przykład:

kupować (niedokonany – *co robić?*) – *kupić* (dokonany – *co zrobić?*)
pić (niedokonany – *co robić?*) – *wypić* (dokonany – *co zrobić?*).

Dwa czasowniki oznaczające tę samą czynność raz jako trwającą, a raz jako zakończoną tworzą tzw. czasownikową parę aspektową.

Uwaga!!! Opozycja dokonaności i niedokonaności funkcjonuje tylko w czasie przeszłym i przyszłym, na przykład:

robiłem (niedokonany) – *zrobiłem* (dokonany)
będę robił (niedokonany) – *zrobię* (dokonany)

Czynności terażniejsze wyrażane są wyłącznie przez czasowniki niedokonane, na przykład:

sprzątam od rana
świat się zmienia
budują tu nowoczesny hotel.

Czasowniki dokonane różnią się od niedokonanych:

1. Obecnością przedrostka, którego brak w niedokonanych:

niedokonany	dokonany
<i>czekać</i>	<i>zaczekać</i>
<i>czytać</i>	<i>przeczytać</i>
<i>dzwonić</i>	<i>zadzwonić</i>
<i>znać</i>	<i>poznać</i>

2. Zmianą tematu:

<i>dawać</i>	<i>dać</i>
<i>dostawać</i>	<i>dostać</i>
<i>zamykać</i>	<i>zamknąć</i>

3. Są wyrazami utworzonymi od innych rdzeni:

brać – *wziąć*
mówić – *powiedzieć*
kłaść – *położyć*

4. Pewna grupa czasowników nie posiada formy dokonanej:

być, chcieć, mieć, móc, musieć, pracować, studiować, spać, umieć, wiedzieć, woleć, życzyć

Strony czasownika

Kategoria strony wyraża stosunek między podmiotem i dopełnieniem a orzeczeniem zdania.

Strona czynna – podmiot jest wykonawcą czynności, na przykład:

Janek myje okno – Janek – podmiot, wykonawca czynności, okno – dopełnienie bliższe, odbiorca czynności.

Strona bierna – podmiot logiczny doznaje skutków czynności, na przykład:

Okno jest myte przez Janka – podmiot – odbiorca czynności, dopełnienie dalsze – wykonawca czynności.

Ćwiczenie 1.

Proszę od podanych czasowników utworzyć bezokoliczniki postaci dokonanej:

tłumaczyć –	jechać -
pisać –	czytać -
kończyć –	dzwonić –
twierdzić -	płacić -
stukać -	palić –

Ćwiczenie 2.

Wymawiać dokładnie i szybko. Proszę odnaleźć czasowniki, określić ich aspekt i stronę.

Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego.

Szaławiła grał na balałajce, polykając ser półtłusty.

W Szczepreszynie chrząszcz brzmi w trzcinie.

Jerzy nie wierzy, że na wieży jest dużo jeży.

Czy tata czyta cytaty z Tacyta?

Ćwiczenie 3.

W podanym wierszu proszę odnaleźć czasowniki, określić ich aspekt i stronę.

Pada śnieg, prószy śnieg,

Wszędzie go nawiało.

Dachy są już białe,

Na ulicach biało.

Strojne w biel, srebrny puch

Latarnie się wdzięczą.

Dziń- dziń – dziń – dziń –

Dzwonki sanek brzęczą.

Czas terażniejszy czasowników. Podział czasowników na koniugacje.

Formę czasu terażniejszego posiadają tylko czasowniki postaci niedokonanej

Odmiana czasowników przez osoby i liczby nazywa się koniugacją.

W języku polskim rozróżniamy cztery koniugacje czasowników według 1 i 2 osoby liczby pojedynczej.

W języku ukraińskim zaś istnieje dwie koniugacje, rozróżniające się według 3 osoby liczby mnogiej.

Zależnie od końcówek osobowych czasu terażniejszego czasowniki mogą być podzielone na cztery grupy koniugacyjne.

Koniugacja	Osoba	Końcówki	Odmiana w czasie terażniejszym
I liczba pojedyncza ----- liczba mnoga	1. ja	- ę	piszę mogę piję
	2. ty	- esz	piszesz możesz pijesz
	3. on, ona, ono	- e	pisze może pije
	1. my	- emy	piszemy możemy pijemy
	2. wy	- ecie	piszecie możecie pijecie
	3. one, oni	- ą	piszą mogą piją
II liczba pojedyncza ----- liczba mnoga	1. ja	- ę	robię chodzę leżę
	2. ty	- isz (-ysz)	robisz chodzisz leżysz
	3. on, ona, ono	- i (-y)	robi chodzi leży
	1. my	- imy(-ymy)	robimy chodzimy leżymy
	2. wy	- icie (-ycie)	robicie chodzicie leżycie
	3. one, oni	- ą	robią chodzą leżą
III liczba pojedyncza ----- liczba mnoga	4. ja	- am	czytam pomagam słucham
	5. ty	- asz	czytasz pomagasz słuchasz
	6. on, ona, ono	- a	czyta pomaga słucha
	3. my	- amy	czytamy pomagamy słuchamy
	4. wy	- acie	czytacie pomagacie słuchacie
	3. one, oni	- ają	czytają pomagają słuchają
IV liczba pojedyncza ----- liczba mnoga	7. ja	- em	umiem rozumiem
	8. ty	- esz	umiesz rozumiesz
	9. on, ona, ono	- e	umie rozumie
	5. my	- emy	umiemy rozumiemy
	6. wy	- ecie	umiecie rozumiecie
	3. one, oni	- eją	umieją rozumieją

Увага! Czasownik *być* odmienia się według takiego wzoru:

ja	<i>jest – em</i>	my	<i>jest - eśmy</i>
ty	<i>jest – eś</i>	wy	<i>jest - eście</i>
on, ona, ono	<i>jest</i>	one, oni	<i>s - a</i>

!!! W języku polskim w zdaniach często opuszczamy zaimki osobowe oprócz 3

Porównaj:

osoby.

Jestem uczniem → Я є учень.

Jesteście w domu → Ви є вдома.

On ma zeszyt. → Він має зошит.

W języku ukraińskim zaś zaimki osobowe zachowujemy.

Ćwiczenie 1.

Przepisać zdania i przetłumaczyć na język ukraiński.

Jesteśmy w teatrze. Jesteście w cyrku. Oni są w sklepie. Jestem w szkole. Dziecko jest na podwórku.

❓ Ćwiczenie 2.

Przetłumaczyć na język polski:

Ми є вдома. Ти в школі. Вона є в кімнаті. У передпокої є вішалка. Вони (дівчата) є в парку. Ви є в бібліотеці. Вони (хлопці) є на вулиці.

Ćwiczenie 3.

Otworzyć nawiasy, użyć odpowiedniej formy czasownika *być*.

(Ja być) w szkole. Ona (być) w teatrze. (Ty być) na balkonie. Oni (być) w tramwaju. Ona (być) na kuchni. My (być) w stołówce. (Wy być) w muzeum.

Ćwiczenie 4.

W miejsce kropek wstaw odpowiednią formę czasownika „*być*” w czasie teraźniejszym.

1. (Ja) ... w Warszawie.
2. Gdzie ty ... zameldowany?
3. Kto to... ?
4. Co to ... ?
5. (My) ... w Polsce.
6. Z kim wy tutaj ... ?
7. Oni ... w domu.
8. One ... tutaj.
9. To ... są drzwi.
10. Gdzie to ... ?
11. Lampa ... wysoko.

Ćwiczenie 5.

W miejsce kropek wstaw odpowiednią formę czasownika „*być*” w czasie teraźniejszym.

1. Co ... na stole?
2. Na stole ... książka.
3. Kto jest w domu?
4. My ... w szkole.
5. Czy ty ... w Warszawie?
6. Tak, ja ... w Warszawie.
7. Kto ... w bibliotece?
8. Studenci ... w bibliotece.
9. Tutaj ... szafa.
10. Ilu studentów ... w grupie?
11. Kto ... w pokoju?
12. Anna i Maria ... w pokoju.
13. Czy wy ... we Lwowie?
14. Czy Janek z Adamem ... w teatrze?
15. Co ... na biurku?
16. Na biurku ... czasopismo.

Ćwiczenie 6.

Uzupełnić według wzoru.

Ja jestem w pokoju, a on jest w kuchni.

Ty jesteś na boisku, a ona ...

On jest w muzeum, a my ...

Ona jest na ulicy, a on ...

My jesteśmy w szkole, a wy ...

Ćwiczenie 7.

Opisać swoje mieszkanie aktywnie wykorzystując czasownik „być” w czasie teraźniejszym. Proszę wykorzystać słowa:

Drzwi, sufit, biurko, wazon, doniczka, magnetowid, stolik, walizka.

Ćwiczenie 8.

Proszę odnaleźć w wierszu bezokoliczniki i określić, do jakiej koniugacji oni należą.

Kochać i tracić, pragnąć i żałować,
 Padać boleśnie i znów się podnosić,
 Krzyczeć tęsknocie „Precz!” i błagać „Prowadź!”
 Oto jest życie: nic, a jakże dosyć.

Zbiegać za jednym klejnotem pustynię,
 Iść w toń za perłą o cudu urodzie,
 Ażeby po nas zostały jedynie
 Ślady na piasku i kręgi na wodzie.

Ćwiczenie 9. Proszę dokończyć zdania:

1. Anna i Michał mogą dziś pójść do kina, ale Helena nie2. Czy możecie nam pomóc? 3.

Ćwiczenie 10.

Użyj w poniższych zdaniach odpowiednich form czasu teraźniejszego czasowników *brać i nieść*.

1. (Ja) ... papier. 2. Dokąd (ty) to ...? 3. Co wy stąd ...? 4. (Ty) ...małe krzesło.
 5. (Ja) ... ciężką książkę. 6. (My) ... zeszyty. 7. (Wy) ... swoje teczki. 8. Dzieci ...
 książki i idą do szkoły. 9. (One) ... mleko na śniadanie. 10. (Ona) swój płaszcz.
 11. (My) ... dla was kwiaty.

Ćwiczenie 11.

Zamień 1 osobę liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na 2 osobę liczby pojedynczej i 3 osobę liczby mnogiej czasu teraźniejszego.

Wzór: Podaję herbatę – Podajesz herbatę.

Podają herbatę.

1. Piję mleko. 2. Piszę list. 3. Oddaję książkę. 4. Klaszczę z radości. 5. Płacę często. 6. Gwiżdżę przy goleniu. 7. Kąpie dziecko. 8. Karzę surowo. 9. Każę to zrobić. 10. Myję okna.

Ćwiczenie 12.

Odmienić czasowniki w czasie teraźniejszym:

Pracować, móc, brać, rysować, myć, wstawać, pisać, kibicować.

Ćwiczenie 13.

Przepisać, otworzyć nawiasy, używając odpowiedniej formy czasownika.

Moje niebieskie zeszyty (leżeć) na biurku. Taras (pisać) list do kolegi. Latem rolnicy na wsi (kosić) trawę na siano. Dzieci (widzieć) na drzewie wiewiórkę. Matka (szyć) ubranie dla małego syna.

Komu jeszcze ty (dać) zaproszenie na mecz? Ja z Tarasem bardzo (lubić) odpoczywać w górach. Dlaczego (wy żartować) na ten temat? Dzisiaj telewizja (transmitować) mecz piłki nożnej.

Ćwiczenie 14.

Przepisać, uzupełniając zdania formami czasowników *pisać, iść* według wzoru.

Wzór: (Ja) piszę list.

(Ja) idę do szkoły.

(ty)... na kartce

(ty) ...do teatru.

On ...opowiadanko.

On ... na mecz.

Ona... ćwiczenie.

Ona ... ulicą.

On ... kredą.

Ono ... powoli.

(my) ... dyktando.

(my) ... do muzeum.

(wy) ... streszczenie.

(wy) ... na spacer.

Oni ... w zeszytach.

Oni ... do domu.

One ... szybko.

One ... do parku.

Ćwiczenie 15.

Przetłumaczyć na język polski.

Кравець шиє одяг. Вони (дівчата) ідуть із дзбанками до лісу. Я малюю портрет. Ти з мамою несеш важкі валізки. В гори ми беремо рюкзаки. Вони (хлопці) пишуть диктант. Чи ви можете прийти після обіду на спортивну площадку?

Ćwiczenie 16.

Przepisać dodając do podanych rzeczowników odpowiednie czasowniki z ramki.

1. Olga ... wazon z kwiatami. 2. Malarz ... obraz. 3. Wasza drużyna ... udział w meczu. 4. Sęp ... w nocy przeraźliwie. 6. Ty zawsze ... ćwiczenia. 7. Taras ... zawody tenisowe. 8. My ... naszą ojczyznę. 9. Po lekcjach uczniowie ... iść do domu.

Móc, lubić, kochać, pisać, krzyczeć, osiągać, brać, malować, pływać, wnosić

Ćwiczenie 17.

Proszę dokończyć zdania.

1. Przychodzę , witam się i oddaję słownik, oni też ... 2. Piszę i tłumaczę. Czy ty też ...? 3. Piję mleko. One też ... 4. Anna szyje płaszcz i Zofia szyje płaszcz. Co one ...? 5. Często czytam książki. Czy też ...? 6. Moja matka mieszka we Lwowie. A gdzie twoi rodzice...?

Uwaga! Składnia rzędu czasowników

Korzystać (z czego?) – користуватися (чим?)

Często **korzystam ze słownika** na zajęciach z języka angielskiego.

Cieszyć się (z czego?) – радіти (чому?)

Zawsze **cieszę się z twoich sukcesów** w nauce.

To warto zapamiętać: związki frazeologiczne z czasownikami I koniugacji

Robić maturę – закінчувати школу, здавати екзамен на атестат зрілості;

Mieć rację – мати рацію;

Spędzać czas – проводити час;

Brać udział – брати участь;

Drzeć z kimś koty – жити з кимось у незгоді, сваритися;

Kupować kota w worku – купувати щось без огляду, перевірки

Traktować kogoś jak powietrze – вдавати, що когось не бачиш, не звертати на когось уваги;

Ulica kogoś wychowuje – хтось не має відповідного нагляду;

Lizać komuś buty – підлабузнюватися до когось;

Być pod pantoflem – бути покірним (як правило, про чоловіка по відношенню до жінki).

Ćwiczenie 18.

Proszę wpisać w wykropkowane miejsca wyrażenia idiomatyczne, podane w ramce. Proszę podkreślić czasowniki I koniugacji.

Wzór: Studenci naszego uniwersytetu często...biorą udział...w konferencjach naukowych.

1. Nic dziwnego, że Broniek poszedł do więzienia, od wielu lati obraca się w przestępczym środowisku.
2. Od dnia ślubu Wacek przestał chodzić na mecze, nie spotyka się z kolegami – wszystkie wieczory spędza w domu- Pewnie onpod pantoflem u żony.
3. Iksiński już od dłuższego czasuszefowi, bo zależy mu na awansie.
4. Mój ojciec często, bo jest bardzo nieuważny i zawsze śpieszy się w sklepie lub na rynku.
5. Trudno jest dziecku żyć w rodzinie, w której matkaz ojcem.
6. Ostatnio Ola jest bardzo smutna, bo Marek zupełnie nie patrzy na nią i

Drzeć z kimś koty; kupować kota w worku; traktować kogoś jak powietrze; być pod pantoflem; ulica kogoś wychowuje; lizać komuś buty

Ćwiczenie 19.

Proszę dobrać odpowiedniki w języku ukraińskim do podanych związków frazeologicznych i ułożyć zdania.

Ćwiczenie 20.

Proszę dokończyć zdania:

1. Anna i Michał mogą dziś pójść do kina, ale Helena nie2. Czy możecie nam pomóc? 3. Dzisiaj wieczór idziemy do Filharmonii. może ty też ...? 4. Oni zawsze przychodzą późno. Czy wy też ...? 5. Co ona piecze? Ona piecze bułki_ a ja ... ciasteczka. 6. Chcę wam pomóc, ale jestem chory i ...

Ćwiczenie 21.

Proszę dopisać odpowiednie końcówki czasu teraźniejszego:

1. Jan chc... pójść do kina.
2. Ona czuj... się dzisiaj źle.
3. (My) daj... ci książkę.
4. Oni dyskutuj... o polityce.
5. (Ja) dziękuj... panu za bilet.
6. Czy (wy) interesuj... się filmem?
7. Dokąd (wy) ...idzi...?
8. Jan jedzi... do matki.
9. Sukienka dużo ... kostuj...
10. (My) kupuj... mleko w sklepie.
11. Czy (ty) moż... dać długopis?
12. Codziennie (ja) pij... mleko.
13. On pisz... list.
14. (My) pracuj... w biurze.
15. Robotnik reperuj... maszynę.
16. Oni studiuj... na uniwersytecie.
17. Wy żyj... długo.

Ćwiczenie twórcze 22.

Proszę przeczytać dialog i dopisać zakończenie. Odnaleźć czasowniki I koniugacji.

K – klient, E – ekspedient (sprzedawca).

K – Przepraszam, czy są męskie tenisówki?

E – Nie ma!

K – Szkoda! A czy może mi pani pokazać te czarne półbuty?

E – Chce pan oglądać czy przymierzyć?

K – Przymierzyć.

E – No to niech pan od razu mówi.

K – (przymierza). Są za duże. Nie ma mniejszych?

E – Nie. Nie bierze pan?

K – Są za duże.

E – Co z tego? Włóży pan grubsze skarpetki.

K – Ale są za duże o dwa numery.
 E - Niech Pan przyjrzy się swoim butom.
 K – Są zniszczone.
 E – A te są modne, ładne i niedrogie.
 K – Ale...
 E – No co – nie ma pan w domu grubszych skarpet?
 K – Mam, ale...
 E – No to bierze pan czy nie?

.....

Ćwiczenie 23.

Proszę wypisać z wiersza czasowniki, określić ich koniugację, liczbę i osobę.

Tylko wiatr niesie czasem twoje imię,
 tylko serce szepcze po cichutku,
 że jeszcze kiedyś będziesz przy mnie,
 a ja zapomnę o swym smutku.

Ćwiczenie 24.

Proszę wymawiać szybko i dokładnie.
 Pojedziemy na pomorze, może ono nam pomoże,
 Jak pomorze nie pomoże, to pomoże może morze.
 A jak morze nie pomoże, to pomoże może Gdańsk.

II koniugacja czasowników

Do II koniugacji należą czasowniki, które w 1 osobie liczby pojedynczej mają końcówkę –ę, a w 2 osobie liczby pojedynczej – końcówkę –isz (po spółgłoskach miękkich) lub –ysz (po spółgłoskach stwardniałych : c, cz, sz, dż, szcz).

Osoba	Liczba pojedyncza	Osoba	Liczba mnoga
Ja	Leż – ę	My	leż – ymy
Ty	Leż – ysz	Wy	leż – ycie
On,ona,ono	Leż – ę	One,oni	leż – ą
Ja	Lubi – ę	My	lub – imy
Ty	Lub – isz	Wy	leż – ycie
On,ona,ono	Lub – i	One,oni	leż – ą
Ja	Woż – ę	My	woz- imy
Ty	Woz – isz	Wy	woz-icie
On,ona,ono	Woz – i	One,oni	woż – ą

W języku ukraińskim czasownikom II koniugacji odpowiadają czasowniki z końcówkami -ю (y), -иш:

Proszę porównać:

Lubię → любл-ю

Lubisz → люб-иш

Wożę → вож-у

Wozisz → воз-иш

Jak i czasowniki I koniugacji, czasowniki II koniugacji mają dwie oboczności tematowe.

I temat

1 os. l.p.

3 os. l.mn.

II temat

1, 2, 3 os. l. p.,

1, 2 os. l.mn.

ja woż-ę

ty woz - isz

on woz - i

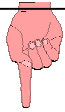
oni (one) woż - ą

my woz - imy

wy woz - icie

Jeżeli temat czasownika zakończony jest na spółgłoskę stwardniałą, to zachodzą wymiany spółgłosek:

I temat	Wymiana	II temat
Widz-ę	dz – dź	widz-isz
Gasz-ę	sz – ś	gas-isz
Woż-ę	ż – ź	woz-isz
Poszcz-ę	szcz – ść	pośc-isz
Miażdż-ę	żdź – źdź	miażdż-isz
Płac-ę	c – ć	płac-ić

Uwaga! Jeżeli temat bezokolicznika zakończony jest na te same spółgłoski (cz, c, dz, sz, ż, szcz, źdź), to wymiany nie zachodzą:

suszyc – susz-ysz.

W czasownikach, zakończonych spółgłoską miękką, wymiany nie zachodzą:
Lubi-ę - lub-isz; spi-ę - sp-isz.

Ćwiczenie 1.

Proszę zadać pytania do podmiotu.

1. Ja idę i ty idziesz. 2. Ona chodzi i my ходимy. 3. On leci i oni lecą.
4. Ty wozisz i oni wożą. 5. On prosi i oni proszą. 6. Ty jeździsz i oni jeżdżą.

Ćwiczenie 2.

Zamień 1 osobę liczby pojedynczej czasu teraźniejszego na 2 osobę liczby pojedynczej i 3 osobę liczby mnogiej.

Wzór: Dzwonię do Warszawy. –

Dzwonisz do Warszawy. Dzwonią do Warszawy.

1. Śpię po południu. 2. Łowię ryby. 3. Gubię parasolki. 4. Trafiam do celu.
5. Słyszę hałas. 6. Wierzę w przeznaczenie. 7. Krzyczę z bólu. 8. Miażdżę owoce.
10. Marzę o wiosnie. 10. Proszę o głos. 11. Płacę za bilet. 12. Koszę trawę. 13. Jeżdżę autobusem. 14. Czyszczę buty. 15. Chodzę na dyskotekę.

Ćwiczenie 3.

Proszę odmienić w czasie teraźniejszym podane czasowniki:
chodzić, prosić, uczyć, wnosić, myśleć.

Ćwiczenie 4.

Otworzyć nawiasy używając odpowiedniej formy czasownika.

Wiosną słońce jasno (świecić). Lekarz (leczyć) chorych. Latem rolnicy (kosić) siano. Po kamyczkach (szumieć) strumyki. Ty (dzwonić) do Tarasa. Mama (wnosić) wazę z zupą. My (wchodzić) do muzeum. Jeży (nosić) grzyby i jabłka.

Ćwiczenie 5.

Proszę dopisać odpowiednie końcówki czasu teraźniejszego czasowników II koniugacji.

1. W niedziele (ja) zawsze dzwoni... do koleżanki.
2. Czy (ty) lub... słuchać muzyki?
3. (Ja) śpi... zawsze osiem godzin.
4. Może (ty) zrob... kolację?
5. (ja) często chodz... do parku.
6. On mus... jutro tu przyjść.
7. Ile (wy) płaci... za obiad?
8. (Ja) nie widz... tablicy.
9. (Wy) siedz... na kanapie.
10. Czy (ty) leż... już w łóżku?
11. Płaszcz wis... w przedpokoju.
12. Czy ty słysz... muzykę?
13. Czy pan tłumacz... to zdanie na angielski?
14. Czy (wy) uczy... się polskiego?
15. (My) licz ..., ile tu jest książek.

Ćwiczenie 6.

Proszę wyrazy w nawiasach napisać w odpowiedniej formie czasu teraźniejszego.

Jan (uczyć się) języka polskiego. (Lubić) ten język. (Myśleć), że jest trudny, ale woleć ... go niż inne. Jan (robić) ćwiczenia, mówić po polsku z kolegami. (Prosić) ich o polskie książki. Jan (tłumaczyć) z angielskiego na polski teksty.

(Cieszyć się) kiedy spotyka znane słowa. Jan (chodzić) często do teatru. (Jeździć) na wycieczki. (Musieć) dobrze poznać Polskę. On (kończyć) się uczyć wieczorem, kiedy już (leżeć) w łóżku. Ale nawet kiedy (spać), śni mu się polska gramatyka.

Ćwiczenie 7.

W następujących zdaniach proszę zamienić 1 osobę liczby mnogiej na 1 osobę liczby pojedynczej:

1. Jeździmy do pracy autobusem. (Ja)...
2. Chodzimy często do kina.
3. Odchodzimy od okna.
4. Podchodzimy do profesora, żeby go o coś zapytać.
5. Prowadzimy badania naukowe.
6. Przychodzimy tu zawsze rano.
7. Sądzimy, że Jan nie ma racji.
8. Schodzimy powoli ze schodów.
9. Siedzimy na ławce w parku.
10. Twierdzimy, że tak trzeba zrobić to zadanie.
11. Widzimy dobrze bez okularów.
12. Wychodzimy wcześniej z domu.

Ćwiczenie 8.

W następujących zdaniach proszę zmienić liczbę pojedynczą na liczbę mnogą.

1. On leci samolotem do Krakowa. Oni...
2. On płaci za kawę. 3. On wróci do domu późno. 4. On musi to zrobić.
5. On powiesi płaszcz w przedpokoju. 6. On prosi o bilet do teatru. 7. On przynosi tablicę do innej sali. 8. On nosi zawsze ciepły sweter. 9. On przynosi na lekcje gazety. 10. On zaprosi kolegę do siebie. 11. On wozi dziecko wózkem na spacer.

Ćwiczenie 9.

Uzupełnić zdania czasownikami „uczyć” i „robić” według wzoru:

Wzór: Ja się uczę geografii. Robię ćwiczenie.

(Ty) ...fizyki.	(My)... pieśni.
(ty)...gimnastykę.	(My)...porządek.
(on) ...wiersza.	(Wy)... bajki.
(Ona) ...kanapkę.	(Wy) ... bajki.
(Ono)... piosenki.	(Wy) ... wycinankę.
(Ono) ... hałas.	(Oni) ... języków obcych.

To warto zapamiętać: związki frazeologiczne z czasownikami II koniugacji

Robić maturę – закінчувати школу, здавати екзамен на атестат зрілості;

Brać udział – брати участь;

Robić do kogoś słodkie oczy – залицятися до когось;

Liczyć się ze słowami – зважати на те, що говориш, не ображати когось;

Język kogoś świerzbi - хтось дуже хоче говорити;

Biegać z wywieszonym językiem – дуже поспішати;

Leżeć do góry brzuchem - байдикувати, нічого не робити.

Ćwiczenie 10.

Proszę wpisać w wykropkowane miejsca podane wyrażenia idiomatyczne i podkreślić w nich czasowniki.

Wzór: Jan jest już dorosły, w tym roku ..^{robi maturę}, dla tego musi dużo uczyć się.

1. Jej mąż stale ..., a ona wszystko robi sama. 2. Cały dzień..., żeby wszystko przygotować na kolację, a tu Iksińscy się rozchorowali i musieliśmy przełożyć spotkanie na inny dzień. 3. Wiesz, aż mnie język....., żeby Agacie otworzyć oczy – ona tak chwali swego Felusia, a on ma kochankę. 4. Małgosia tak długo... do Janka, aż on już chce zaprosić ją na kawę. 5. Obydwoje byli tak zdenerwowani, że w pewnym momencie nie ... Padały więc coraz bardziej ostre słowa.

Ćwiczenie twórcze 11.

Proszę uzupełnić dialog odnaleźć czasowniki i przeanalizować ich.

Halina: Dzień dobry! Jak to dobrze, że Panią spotykam. Ale może Pani się śpieszy?

Anna:

Halina: Ale dlaczego pani dla nich wszystko kupuje? Przecież Hela i Mania to już dorosłe dziewczyny.

Anna:

Halina: A czym się zajmuje młodsza córka?

Anna:

Halina: Czy jest pani zadowolona z tego, że dziewczyny spędzą święta u koleżanek?

Anna:

Halina: Do widzenia. Czekam na telefon. Pani ma mój telefon?

Uwaga! Składnia rzędu czasowników

Położyć się do łóżka – лягти в ліжко.

Wczoraj położyłam się do łóżka o 11 godzinie.

Prosić o coś – просити (що?)

Proszę bardzo o jedną butelkę wody mineralnej.

Wieloznaczność czasowników

podać → подати
→ вказати, перерахувати
→ повідомити

stać się → стати (перетворитися)
→ статися, трапитись

tworzyć → творити, створювати
 → утворити, сформувати

Ćwiczenie 12.

W podanym tekście proszę odnaleźć połączenia czasowników z rzeczownikami i napisać ukończenie dialogu.

Dzisiaj Olek czuł się bardzo źle i był kompletnie wyczerpany. Miał zamiar położyć się do łóżka o 22.00. Zadzwoił telefon od kolegi:

- Cześć, Olku!
- Witam, Janku!
- Mam do ciebie pilną sprawę.
- O co chodzi?
- Proszę Cię o jedną usługę.
-

Ćwiczenie 13.

Proszę ułożyć sytuację życiową, wykorzystując zwroty z czasownikami wieloznaczeniowymi:

podać \rightleftharpoons przykład
 informację
 dowody (przyczyny)

Czasowniki III koniugacji

Do III koniugacji należą czasowniki, które mają w I osobie liczby pojedynczej końcówkę –am, a w 2 osobie liczby pojedynczej -asz, na przykład:

Liczba pojedyncza		liczba mnoga	
Ja	czyt-am	My	czyt-amy
Ty	czyt-asz	Wy	czyt-acie
On, ona, ono	czyt-a	One, oni	czyt-ają

Uwaga! Jeżeli macie trudności z tym, według której koniugacji odmienia się czasownik warto udać się do porównania z językiem ukraińskim. Jeżeli w języku ukraińskim w I i II osobie czasownik ma końcówki -аю, -аеш, to w języku polskim ono odmienia się według wzoru III koniugacji. Natomiast jeżeli w języku ukraińskim odpowiedni czasownik w I i II osobie liczby pojedynczej ma końcówkę –ю (юю, ую), -еш (-юеш, .уеш), to taki czasownik w języku polskim odmienia się w I koniugacji.

Proszę porównać: слухаю - ślucham; слухает – ślucham

Przy odmianie czasowników III koniugacji nie zachodzą wymiany ani samogłosek, ani spółgłosek.

Ćwiczenie 1.

Proszę odpowiedzieć na pytania:

1. Czy wyjeżdżasz już jutro?
2. Czy Jan i Piotr rozmawiają?
3. Kto pomaga Annie?
4. Czy ona zawsze czyta sama?
5. Czy dobrze czytasz po-polsku?

Ćwiczenie 2.

Proszę postawić czasowniki w odpowiedniej formie czasu teraźniejszego.

1. (Wyjeżdżać – ja) jutro.
2. Ona (objaśniać) trudny tekst.
3. Jan i Piotr (rozmawiać).
4. Komu (pomagać – ty).
5. Pani profesor (rozmawiać) ze studentami.

Ćwiczenie 3.

Proszę dopisać odpowiednie końcówki czasu teraźniejszego:

1. Często (my) czyt... gazetę.
2. Czy (wy) m... jutro czas?
3. Oni mieszk... w Warszawie.
4. Wieczorem zawsze (my) ogląd... telewizję.
5. Jak Pan się nazyw...?
6. (Ja) pamięt..., co on mówił.
7. (Ja) nie podob... się temu człowiekowi.
8. Zawsze (my) pomag... dziecku.
9. (My) powtarz... nowe słowo.
10. On przeszkadz... pani pracować.
11. (Ja) bardzo pana przeprasz...
12. Państwo pyt..., gdzie jest bank?
13. Oni rozmawi... po polsku.
14. Zawsze (ja) wrac... do domu o piątej.
15. Oni zarabi... dużo pieniędzy.

Ćwiczenie 4.

Proszę napisać podane w nawiasach wyrazy w odpowiedniej formie czasu teraźniejszego.

Londyni w Warszawie

My (mieszkać) ...teraz w Warszawie. (Mieć) małe mieszkanie. (Spotykać się) często ze znajomymi Polakami. Razem z nimi (oglądać)... wystawy, (zwiedzać)...stare kościoły, (słuchać) muzyki. Często (odwiedzać)...naszych znajomych. (Siadać) ...wygodnie i (zaczynać) ...ich pytać o wszystko. (Pytać) ... o życie w Polsce. (Opowiadać) im o naszym kraju. (Rozmawiać) z nimi o różnych sprawach. Ciągłe im (powtarzać)..., że (czekać) na ich przyjazd do Londynu. Czasem (zapraszać)...znajomych do siebie. (Znać) ...dobrze polski, (czytać) dużo, (rozmawiać) z Polakami.

Ćwiczenie 5.

Proszę użyć podanych czasowników tak, aby powstały zdania z czasownikami o znaczeniu przeciwnym do użytych w ćwiczeniu (czasowniki *biorę, wyjmuję, zabieram, zdejmuję*).

1. Stawiam na stole talerz. - ...ze stołu talerz.
2. Kładę na stole książkę. - ...ze stołu książkę.
3. Wieszam na wieszaku płaszcz. - ...z wieszaka płaszcz.
4. Wkładam książkę do teczki. - ...książkę z teczki.
5. Stawiam na półce pudełko. - ...z półki pudełko.
6. Kładę na podłodze dywan. - ...z podłogi dywan.
7. Stawiam talerz w szafce. - ...talerz z szafki.
8. Wieszam obraz na ścianie. - ... obraz ze ściany.

Ćwiczenie 6.

Ułożyć zdania używając czasownika „znać” w odpowiedniej formie.

Ja	}	wiersz
ty		język angielski
Zbyszek		tego Pana
dziecko		grupę rockową
uczniowie		drogę do parku

Ćwiczenie 7.

Proszę przetłumaczyć na język polski:

1. Михайло розповідає цікаву історію.
2. Вони (дівчата) збирають квіти.
3. Я дивлюся польське телебачення.
4. Ви граєте на спортивному майданчику в футбол.
5. Яку іноземну мову ти знаєш?
6. Вони чекають на таксі?
7. Хто знає щось про його сестру?

Uwaga! Składnia rządu czasowników:

Szukać (czego?), a nie szukać (co?)

Często szukam swego zeszyta.

Słuchać (czego?), a nie słuchać (co?)

Mój kolega słucha radia.

Ćwiczenie 8.

Proszę połączyć części zdań z kolumn A i B:

A	B
1. Moja siostra ma zapisany jego telefon i teraz pilnie ...	a. szuka notesu
2. Brat Ewy jest melomanem i najbardziej w świecie lubi...	b. słuchać muzyki
3. Każdego rana wstaję i	c. słucham radia
4. Już od rana chodzimy po Warszawie i ... Uniwersytetu Jagiellońskiego	d. szukać biblioteki
4. To dziecko jest bardzo grzeczne i zawsze...	e. słuchać matki

To warto zapamiętać!

Związki frazeologiczne z czasownikami III koniugacji

Wykręcać kota ogonem – представляти якусь справу неправдиво, фальшиво, наприклад:

Kowalski często w biurze wykręca kota ogonem, bo nie umie pracować jak należy.

Zabijać nudę – намагатися подолати нудьгу, старатися заповнити чимсь вільний час, наприклад:

Mój kolega zabija nudę w różne sposoby: albo czyta książkę, albo ogląda telewizję, albo chodzi w goście do przyjaciół.

Mieć ostry język – бути гострим, злісним у висловлюваннях, наприклад:

Chociaż Anna wydaje się na pierwszy wzrok miła, ale ma ostry język, dlatego nie lubię z nią rozmawiać.

Trzymać język za zębami – мовчати, тримати щось у таємниці, наприклад:

Mieć swoje lata – бути дорослим, наприклад:

Ola ma już swoje lata, dla tego może chodzić na dyskoteki.

Ćwiczenie 9.

Proszę wstawić na miejsce kropek frazeologizmy z ramki:

Zabijać nudę, mieć swoje lata, wykręcać kota ogonem, trzymać język za zębami, mieć ostry język

1. Rodzice mi wciąż zwracają uwagę, a przecież ja już i wiem jak się zachować. 2. Podobno Lukrecja wychodzi za mąż! – „Każda potwora znajdzie swego amatora „... - Ależ ty ... 3. Roman nawet zaczął się uczyć gotować, aby...4. Dorota ma paskudny zwyczaj: zawsze tak ..., żeby wyszło, że ona jest najlepszą, bez wad i winy. 5. Nikomu ani słowa o tej przygodzie! To musi pozostać w tajemnicy - słyszysz Jasiu? Proszę cię, ...!

Ćwiczenie 10.

Proszę podebrać do podanych polskich frazeologizmów ukraińskie odpowiedniki. Ułożyć z frazeologizmami zdania.

Zadanie twórcze 11.

Proszę ułożyć mini-utwór z takimi połączeniami: pojawiają się liście, wyglądacie przez okno, zrywamy róże, witamy matkę, żegnacie zimę.

Ćwiczenie 11.

Proszę przeczytać tekst, podkreślić czasowniki, podzielić tekst na części, podać ich tytuły, wykorzystując czasowniki.

Któż wypowie twoje piękno, Krakowie prastary!

Kraków należy do najsłynniejszych miast polskich. Pierwsze ślady człowieka na terenie Polski pochodzące sprzed 200 000 lat odkryli archeologowie w Ojcowie obok Krakowa.

Nazwę miasta – Kraków – spotykamy pierwszy raz w zapiskach z podróży kupca Ibrahima z 965 roku. Od 1038 roku Kraków staje się stolicą Polski.

Centrum Krakowa stanowi Rynek Główny – największy plac Krakowa, przedzielony przez środek przepiękną renesansową budowlą – Sukiennicami. W Sukiennicach (nazwa pochodzi od wyrazu „sukno”) odbywały się targi. Teraz są w nich sklepy i kramy, w których można kupić pamiątki, obrazy i inne drobiazgi.

W jednym rogu rynku znajduje się wspaniały kościół Mariacki. Z jego wieży jak przed wiekami roznosi się co godzinę hejnał na cztery strony świata.

Dookoła rynku stoją kamienice, z których każda ma swoją ciekawą historię, a na środku, oprócz Sukiennic – Wieża Ratuszowa, stary kościółek św. Wojciecha i pomnik A. Mickiewicza.

Od rynku odchodzi 12 ulic. Jedną z nich, ulicą Grodzką, dochodzi się do wspaniałego zamku Królewskiego, Wawelu. Mówi się, że na wzgórzu Wawelskim jest jeden z siedmiu czakramów – świętych kamieni, pełnych tajemniczej energii. Może ów kamień chroni Kraków przed katastrofami i jednocześnie nadaje temu miastu specyficzny, mistyczny charakter.

Czasowniki IV koniugacji

Do IV koniugacji należą czasowniki, które w I osobie liczby pojedynczej mają końcówkę – em, a w II osobie liczby pojedynczej - esz. W języku polskim jest tylko 5 czasowników, które należą do IV koniugacji: **jeść, umieć, rozumieć, wiedzieć, śmieć** (oraz wyrazy pochodzące od nich), na przykład:

liczba pojedyncza			liczba mnoga		
Ja	wi -em	umi-em	My	wi-emy	umi-emy
Ty	wi-esz	umi-esz	Wy	wi-ecie	umi-ecie
On, ona, ono	wi-e	umi-e	One, oni	wiedz-ą	umiej-ą

Uwaga! Czasowniki „wiedzieć” i „znać” w języku ukraińskim mają znaczenie „знати”.

A jednak w języku polskim trzeba znać reguły ich użycia:

- czasownik „wiedzieć” używamy z pytaniami *o kim? o czym?* Na przykład: **Wiem o zadaniu na dzisiaj. Wiemy, że jutro pójdziemy do muzeum. Czy wiecie, gdzie jest ten uczeń?**
- czasownik „znać” używamy z pytaniami *kogo?, co?* Na przykład: **Znam twojego brata. Czy znasz język polski?**

Ćwiczenie 1.

Proszę dopisać odpowiednie końcówki czasowników w czasie teraźniejszym:

1. Oni często je... mięso.
2. My je... teraz śniadanie.
3. Czy ty wi..., co to jest?

4. Ja nie wi..., gdzie to jest.
5. Czy pan nie j... sera?
6. One nie rozumi...po polsku.
7. Ty nie umi... tańczyć?
8. Wy nie umi...tego przetłumaczyć?
9. One nie umi...mówić po angielsku.
10. One nie rozumi..., co ja mówię.

Ćwiczenie 2.

Dobrać odpowiednie formy czasowników *wiedzieć* i *znać*.

My... o tych słownikach. (Wy)... tę reklamę. On ...o tym czasopiśmie. Tadek... o tym wydarzeniu. Uczniowie ... ten wiersz. Co ... na ten temat? Wy nic nie ... o nowej studentce? Każdy chciałby... swoją przyszłość.

Ćwiczenie 3.

Proszę odmienić czasowniki w czasie teraźniejszym. Ułożyć z czasownikami zdania.

śłuchać, oglądać, śmieć, korzystać, jeść

Ćwiczenie 4.

Otworzyć nawiasy, używając odpowiedniej formy czasownika.

1. Dzieci (nie rozumieć) wszystkich problemów dorosłych.
2. Olek (wiedzieć), że jego siostra już przyjechała.
3. Ja (znać) wiersz na pamięć.
4. My (umieć) tańczyć.
5. Może ktoś (wiedzieć), która jest godzina.
6. Jak ty (śmieć) tak mnie obrażać?

To warto zapamiętać! Związki frazeologiczne z czasownikami IV koniugacji

jeść aż się uszy trzęsą - мати хороший апетит;
 jeść komuś z ręki – бути комусь підпорядкованим, покiрним;
 jeść chleb z niejednego piеса – мати багатий досвід у різних сферах;
 jeść jak ptaszek – їсти дуже мало, не мати апетиту

Ćwiczenie 5.

Proszę wpisać w wykropkowane miejsca wyrażenia idiomatyczne.

1. Popatrz, jak ten Felek się zmienił odkąd poznał Irenę – po prostu...
2. Mój kuzyn zawsze ... , ale też i waży już 95 kg!
3. Bolek zna się na ludziach, bo ...
4. Synek mojej sąsiadki jest bardzo chudy, ale podobno ...

Ćwiczenie 6.

Proszę podebrać do podanych frazeologizmów odpowiedniki w języku ukraińskim, ułożyć z frazeologizmami zdania.

Ćwiczenie 7.

Uważnie przeczytajcie tekst. Proszę połączyć wyrazy z kolumn A i B w pary, odszukać i podkreślić je w tekście.

A	B
1. skupić	a. na urlop
2. dawać	b. o nocy
3. usiąść	c. uwagę
4. kontemplować	d. przed zaśnięciem
5. wyłączyć	e. nerwy
6. wyjechać	f. sprawę
7. zdawać sobie	g. radę
8. zrezygnować	h. twarz
9. podreperować	i. na ławce
10. myśleć	j. po tabletki
11. sięgać	k. z szaleństw
12. poczytać	l. umysł

Wypoczynek

Ogromna ilość ludzi żyje w stanie nagromadzonego przemęczenia. Coraz trudniej jest im skupić uwagę, pracują wolniej.

Czasy kiedy żyliśmy w zgodzie z rytmem przyrody minęły. Gdy zapadniecie na zdrowiu nagle okaże się, że was nie ma już piąty tydzień, a w urzędzie dają sobie bez was radę. Czy trzeba aż do tego doprowadzić? Nawet najbardziej zagoniony człowiek może przecież usiąść czasami na ławce i popatrzeć jak płyną obłoki, albo być sam na sam z lustrem i kontemplować swoją twarz w całkowitym odebraniu od rzeczywistości. Bo o to właśnie chodzi, żeby wyłączyć, choć na chwilę, zmęczony umysł.

A raz do roku musimy koniecznie wyjechać na dłuższy urlop. Jaki rodzaj urlopu najbardziej nam będzie odpowiadał, każdy chyba zdaje sobie sprawę. Czasami nawet lepiej zrezygnować z wakacyjnych szaleństw na korzyść spokojnego uzdrowiska z leczniczym źródłem, które podreperuje nam nadwątlone nerwy i zdrowie.

Jednak największą szansę wypoczynku daje nam sen. Daje – ale nie wszystkim, gdyż niektórzy ludzie dręczeni bezsennością ze strachem myślą o zbliżającej się nocy. I wtedy sięgają po tabletki.

Długość snu potrzebna na regenerację sił jest indywidualna dla każdego. Sposoby spania niech sobie każdy sam opracuje. Jeden musi spać sam, ktoś czuje się bezpieczny mocno przytulony do czegoś żywego, ktoś czasami musi poczytać przed zaśnięciem.

Zadanie twórcze 9.

1. Pan (-i) dzwoni do swego profesora, żeby powiedzieć o swojej nieobecności:
 - Halo!
 -
 - Przy telefonie.
 -
 - A, to pan(-i). Słucham.
 -
 - A dlaczego?
 -
 - Kolega weźmie tekst dla pani. Proszę go przeczytać w domu i zrobić zadanie.
 -
 - Do widzenia.

2. Pan (-i) dzwoni do swego kolegi, aby zaprosić go na imprezę.
 - Halo.
 -
 - Cześć, co słychać?
 -
 - Wszystko w porządku.
 -
 - Kiedy to będzie?
 -
 - Dobrze. W sobotę mogę przyjść. A kto tam będzie?
 -
 - Gdzie będzie ta impreza?
 -
 - Jak tam dojechać?
 -
 - Dziękuję ci bardzo za zaproszenie. Do zobaczenia w sobotę.

Tryby czasowników. Tryb przypuszczający.

Czasowniki polskie mają takie same tryby jak ukraińskie: oznajmujący, rozkazujący, warunkowy.

Tryb oznajmujący (orzekający) wskazuje na czynność realną. Ten tryb ma 3 czasy: teraźniejszy, przeszły i przyszły (rozpatrzyliśmy ich poprzednio).

Tryb warunkowy (przypuszczający) wyraża stosunek niepewności, warunku lub życzenia do wypowiedzianej treści, na przykład:

Czekalibyśmy na was dłużej, gdyby nie zaczął padać deszcz – stosunek warunku.

Tworzenie trybu warunkowego

Tryb warunkowy tworzy się od formy 3 os. l. p. i l. mn., specyficznych końcówek osobowych w połączeniu z partykułą –by: bym, byś, by, byśmy, byście, by.

Schemat:

Forma czasu przeszłego na –ł (-ła) + by+ końcówka osobowa

W czasownikach trybu warunkowego liczby pojedynczej rozróżniamy rodzaj męski, rodzaj żeński i rodzaj nijaki, a w liczbie mnogiej rozróżniamy formę męskoosobową i niemęskoosobową.

Liczba pojedyncza

rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj nijaki
ja czytał-bym ty czytał-byś on czytał-by	ja czytała-bym ty czytała-byś ona czytała-by	ono czytało-by

Liczba mnoga

forma męskoosobowa	forma niemęskoosobowa
my czytali-byśmy wy czytali-byście oni czytali-by	my czytały-byśmy wy czytały-byście one czytały-by

Uwaga! Proszę zwrócić uwagę na to, że w języku polskim każda osoba ma swoją formę trybu warunkowego, a w języku ukraińskim takiego zjawiska nie ma.

Tryb warunkowy używa się w **takich znaczeniach:**

1. Prośby, zapytania: *Czy mógłbyś zamknąć okno?*
2. Polecenia (jako rodzaju propozycji): *Przestaliby wreszcie narzekać.*
3. Pragnienia : *Napilabym się kawy.*

Ćwiczenie 1.

Zmienić zdania według wzoru:

Wzór: Przyjdziemy do ciebie, jeżeli nas zaprosisz.

Przyszlibyśmy do ciebie, gdybyś nas zaprosił.

1. Pójdę z tobą na koncert, jeżeli kupisz bilety.
2. Powiemy wam o tym, jeżeli będziemy wiedzieć.
3. Oddam ci książkę, jeżeli przeczytam.
4. Napiszę do ciebie, jeżeli mi odpowiesz.
5. Przyjedziemy na wieś w sierpniu, jeżeli będzie pogoda.
6. Mama wypierze bieliznę, jeżeli jej pomożemy.
7. Kupicie świeżą gazetę, jeżeli kiosk będzie otwarty.
8. Zapytam kolegę, jeżeli go spotkam.

Ćwiczenie 2.

Przekształcić zdania według wzoru.

Wzór: Pojadę z tobą na wieś. – Czy mógłbym pojechać z tobą na wieś?

1. Napije się gorącej herbaty. 2. Pójdziemy razem do teatru. 3. Napiszesz list do babci. 4. Odwiedzicie chorego kolegę wieczorem. 5. Mama kupi nowy tornister. 6. Uczniowie wypożyczają książki w bibliotece. 7. Pomagacie dziadkowi. 8. Spędzamy wakacje w górach.

Ćwiczenie 3.

Proszę zmienić podane zdania według wzoru.

Wzór: Niech Janek go przeprosi. – Dobrze było, żeby Janek go przeprosił.

1. Niech ojciec tam pójdzie. 2. Niech Ewa tam zacznie pracować. 3. Niech Marysia wyjdzie za niego za męża. 4. Niech Paweł się z nią ożeni. 5. Niech Stach przestanie robić głupstwa. 6. Niech sekretarka nam to załatwi. 7. Niech Adam znajdzie nam jakieś mieszkanie. 8. Niech Jerzy przyprowadzi tę swoją dziewczynę. 9. Niech Marek nie wydaję tyle pieniędzy.

Ćwiczenie 4.

Proszę sformułować podane rozkazy w sposób uprzejmiejszy.

1. Powiedz mu o tym. 2. Przynieście jutro te książki. 3. Weź swoje rzeczy. 4. Niech on się dowie, gdzie to jest. 5. Przedstaw mi swojego kolegę.

Ćwiczenie 5.

Proszę ułożyć po trzy zdania na każdy z następujących rodzajów prośb, poleceń, rozkazów i pytań, stosując inne dowolnie dobrane wyrazy:

1. Napisz mi swój adres. 2. Nie przychodź do mnie dzisiaj. 3. Może powiesz Hance, że na nią czekam. 4. Czy mógłbyś podać mi zupę? 5. Niech Pan nie jedzie do Krakowa. 6. Może mógłby mi pan powiedzieć, gdzie jest ta biblioteka. 7. Czy mógłbym zadzwonić?

9. Może Pan będzie łaskaw usiąść?

Ćwiczenie 6.

Proszę napisać czasowniki umieszczone w nawiasach w odpowiedniej formie trybu warunkowego:

1. (chcieć)

Moje marzenia. (Ja) ... być dziennikarzem,prowadzić życie urozmaicone i aktywne.

2. (zależać)

Nie ... mi na tym, żeby zarabiać dużo pieniędzy.

3. (interesować się)

Raczej ... mnie poznawanie problemów współczesnego świata.

4. (być, dostać)

... szczęśliwy, gdy ... pracę w wielkim dzienniku.

5. (pragnąć)

... zająć się problematyką zagraniczną.

6. (być, móc)

Dobrze ... , gdy ... podróżować po świecie i przeprowadzać wywiady z ciekawymi ludźmi.

7. (być, zostać)

... zadowolony, gdy ... korespondentem swojej gazety w jakimś kraju o ciekawym życiu politycznym.

8. (zająć się)

Z przyjemnością ... problematyką krajów rozwijających się.

9. (pojechać)

Chętnie ... do któregoś z krajów Ameryki Łacińskiej jako korespondent.

10.(woleć)

... zajmować się problematyką polityczną niż ekonomiczną.

Ćwiczenie 7.

Proszę dokończyć zdania:

Wzór: Gdybym miał czas, poszedłbym do kina. (pójść)

1. Gdyby w niedzielę było ładnie,(wyjechać).
2. Gdyby miał pieniądze, ...(kupić).
3. Gdyby była lekarka, ... (leczyć).
4. Gdybyśmy zostali w domu, ...(oglądać).
5. Gdyby mu lektor dobrze wytłumaczył, ... (zrozumieć).
6. Gdybyśmy wyszli wcześniej, ... (zdażyć).
7. Gdybyś dobrze znał język polski, ... (czytać).
8. Gdybyś lubił podróżować, ... (pojechać).
9. Gdybym pojechał do Gdańska, (opowiedzieć)
- 10.Gdybyś przyjechała do Krakowa,(zwiedzić)

Ćwiczenie 8.

Proszę przekształcić zdania.

Wzór: Pojadę z tobą do Warszawy.

Czy mógłbym pojechać z tobą do Warszawy?

1. Odrobię z wami lekcje.
2. Pójdę z nimi do teatru.
3. Porozmawiam z nim jutro.
4. Poczytam z tobą dziś wieczorem.
5. Zobaczę się z nią w niedzielę.
6. Napiję się mocnej herbaty.
7. Odprowadzę cię do tramwaju.
8. Oddam ci książkę jutro.
9. Zrobię to za tydzień.
10. Napiszę do niego za tydzień.

Ćwiczenie 9.

Proszę zamienić podane zdania w trybie rozkazującym na zdania w trybie warunkowym według wzoru.

Wzór: Ugotuj obiad! (być miłym)

Gdybyś był miły, ugotowałbyś obiad.

1. Odejdź od ognia! (być ostrożnym)
2. Napisz do matki. (być dobrym synem)
3. Odwiedź mnie! (być miłym)

4. Przepróście ją! (być grzecznym)
5. Bądź punktualnie (być obowiązkowym)
6. Pójdź do lekarza! (być chorym)
7. Niech nie zmieniają przyjaciół (być wiernymi)
8. Napiszcie recenzję! (być krytykiem)
9. Uśmiechnij się do nas! (być zadowolonym)
10. Niech nas zaproszą do siebie! (być gościnnym)

Ćwiczenie 10.

Podane w nawiasach czasowniki proszę napisać w odpowiedniej formie trybu warunkowego.

Wzór: Gdybyś znał angielski, (ty – rozumieć) rozumiałbyś, o czym mówią.

Gdybym miała więcej czasu,

1. (my – grać) ... z sąsiadami w karty.
2. (wy – nauczyć) ... mnie grać w tenisa.
3. Moje koleżanki (zazdrościć)... mi tego.
4. Dyrektor (kazać)... mi tłumaczyć ten referat.
5. (ty – cieszyć się) ... najbardziej.

Gdyby lekarze nie zastrajkowali,

1. (oni – złamać) ... przysięgę Hipokratesa.
2. (my – stracić) ... do nich zaufanie.
3. (ty – nie zrobić) ... badań.
4. Mój brat (nie skończyć) ... stażu w terminie.
5. Wy (nie móc) ... chorować.

Gdyby było cieplej,

1. (my – zdjąć) ... kurtki.
2. (ja – wypić) ... zimną pepsi.
3. (wy – umyć) ... samochód.
4. (ona – wyprać) ... ręczniki.
5. (ty – wykąpać się) w rzece.

Ćwiczenie 11.

Proszę połączyć sytuacje w autobusie lub tramwaju z kolumny A ze zdaniem z kolumny B. Pierwsze pytanie i odpowiedź jest przykładem.

A

B

1. Jesteś w autobusie, który jest bardzo zatłoczony. Nie masz dostępu do kasownika.
2. Chcesz wysiąść na następnym przystanku. Nie masz dostępu do drzwi.
3. Nie masz biletu. Widzisz ogłoszenie „Kierowca sprzedaje bilety”.
4. Nie masz biletu. Prosisz o pomoc któregoś z pasażerów.
5. Czujesz się źle. Chciałabyś usiąść , ale

- a. Czy mogłaby Pani kasować mój bilet?
- b. Czy mógłby pan uważać na nogi?
- c. Czy wysiadają Państwo na następnym przystanku?
- d. Czy mogłaby pani trzymać się uchwytów?
- e. Czy mógłby pan ustąpić

- wszystkie miejsca są zajęte.
6. Widzisz staruszkę stojącą obok miejsca, na którym siedzi młody chłopiec.
7. Ktoś cię bez przerwy popycha.
8. Ktoś bez przerwy depta ci po nogach.

- miejsca tej starej kobiecie?
- f. Czy mógłby mi pan ustąpić miejsca?
- g. Czy mógłby pan sprzedać mi jeden bilet?

Zadanie twórcze 12.

Proszę ułożyć zdania z czasownikami trybu przypuszczającego z tego rzędu asocjatywnego rzeczowników:

- Miłość – szczęście
 Życie – niespodzianki
 Dzieci – kłopot
 Rodzice – opieka

Zadanie twórcze 13.

Proszę napisać mini-utwór na temat: „Samotność jest rzeczą wspaniałą, ale trzeba mieć kogoś własnego, któremu można byłoby to powiedzieć” (M. Samozwaniec). Proszę wykorzystać jak najwięcej czasowników w trybie warunkowym.

Tryb rozkazujący czasowników

Tryb rozkazujący tworzy się od tematu czasu teraźniejszego: *mów, rób, pisz*. Czasowniki I koniugacji tworzą tryb rozkazujący od tematu 2 os. liczby pojedynczej, na przykład:

Niesi – esz → nies

Czasowniki III koniugacji tworzą tryb rozkazujący od tematu 3 os. liczby mnogiej, na przykład:

Czytaj – ą → czytaj

3 osoba liczby pojedynczej i liczby mnogiej tworzy tryb rozkazujący opisowo za pomocą partykuły *niech, niechaj* i 3 osoby czasu teraźniejszego (dla czasowników niedokonanych) i przyszłego prostego (od czasowników dokonanych), na przykład:

Czytać (ojciec) → niech ojciec czyta

Liczba pojedyncza

osoba	писаć	mówić
ty	pisz	mów
on, ona, ono	niech pisze	niech mówi

Liczba mnoga

osoba	pisać	mówić
my	piszmy	mówmy
wy	piszcie	mówcie
oni,one	niech piszą	niech mówią

Uwaga ! Forma trybu rozkazującego od czasownika *być* – **bądź** (2 os.l.p.)

Ćwiczenie 1.

Proszę użyć liczby mnogiej trybu rozkazującego:

1. Chodź ze mną.
2. Idź z nim.
3. Niech ona na mnie czeka.
4. Nie nalewaj mi kawy.
5. Oddaj mi list.
6. Przyjdź do mnie jutro.
7. Nie śpiesz się, jeszcze mamy dużo czasu.
8. Śpij, jutro wstaniemy wcześniej.
9. Nie spóźnij się na pociąg.

Ćwiczenie 2.

Proszę użyć 1 osoby liczby mnogiej trybu rozkazującego:

1. (Zacząć) pracę.
2. (Usiąść) tu.
3. (Pójść) razem do niego.
4. Nie (mówić) o mnie.
5. (Stanąć) przy oknie i (porozmawiać).
6. (Wrócić) do domu.
7. Nie (stać) tu.
7. (Zobaczyć), co ona kupiła.

Ćwiczenie 3.

Podane zdania proszę przekształcić używając form trybu rozkazującego.

Przykład: Możesz mi zrobić herbatę? – Zrób mi herbatę.

1. Możesz przyjść punktualnie?
2. Możesz skończyć projekt?
3. Możecie śpiewać w chórze?
4. Możesz kupić gazetę?
5. Możecie uczyć się dobrze?
6. Możecie pilnować swojego psa?
7. Możesz zanieść Krystynie książkę?
8. Możecie uważać?
9. Możesz mi powiedzieć, ile to kosztuje?
10. Możesz być dla niej miły?

Ćwiczenie 4.

Podane zdania proszę przekształcić na formy trybu rozkazującego.

Przykład: Oglądasz film. – Oglądaj film.

1. Tańczycie do rana.
2. Korzystamy z życia.
3. Czytasz powoli.
4. Czekasz na nas.
5. Spotykamy się dwa razy w tygodniu.
6. Jemy jabłka.
7. Będziemy słuchać koncert.
8. Jesteś złośliwy.

9. Starasz się go zrozumieć.

10. Nie spóźniacie się.

Ćwiczenie 5.

Podane zdania proszę przekształcić według wzoru:

Przykład: Proszę zrobić herbatę (pani) – Niech pani zrobi herbatę.

1. Proszę wziąć parasol. (pan)

2. Proszę usiąść. (panie)

3. Proszę się uspokoić. (państwo)

4. Proszę powiedzieć to głośno. (pani)

5. Proszę się przebrać. (panowie)

6. Proszę zaprosić swoich znajomych. (państwo)

7. Proszę przetłumaczyć artykuł. (pan)

8. Proszę nam pomóc (pani).

9. Proszę kupić plan miasta. (pani)

10. Proszę pokazać dzieciom książkę. (pan)

Ćwiczenie 6.

Proszę podać następujące rozkazy w grzeczniejszej formie:

1. Siadaj i pisz ten list.

2. Czytaj głośno to, co napisałeś.

3. Wychodź na ulicę.

4. Chodź tu natychmiast.

5. Idź po chleb.

6. Kładź się spać.

7. Mów, z czym przyszedłeś.

8. Nie zgub tego zegarka.

9. Nie zjedz przypadkiem tych lodów, bo to dla Ani.

10. Nie zachoruj przypadkiem.

Ćwiczenie 7.

Proszę z podanych niżej elementów sformułować rozkazy dla bliskiej osoby:

1. podejść do profesora, zapytać, ma czas, umówić się na konsultację;

2. wejść do tamtego pokoju, zapytać, biblioteka jest czynna, wypożyczyć książkę do domu, wziąć też jakieś czasopismo;

3. podejść do profesora, zapytać, ma czas, umówić się na konsultację;

4. wejść do tamtego pokoju, zapytać, biblioteka jest czynna, wypożyczyć książkę do domu, wziąć też jakieś czasopismo.

5. wziąć tę książkę, przeczytać ją, zrobić z niej notatki, opracować krótki referat, wygłosić go na seminarium;

6. posprzątać dom, przygotować kolację, ukrajać szynki, wyjąć z lodówki masło, zrobić kawę, podać jakieś wino.

Zadanie twórcze 8.

Proszę podać 7-10 rad używając formy trybu rozkazującego:

- a) dla młodej żony;
- b) dla młodego męża;
- c) na temat „Jeżeli chcesz być zdrowym”.

Polsko-ukraiński słownik terminów gramatycznych

1. aspekt, <i>m</i>	вид
2. bezokolicznik, <i>m</i>	інфінітив
3. czas, <i>m</i>	час
teraźniejszy	теперішній
przeszły	минулий
przyszły	майбутній
4. czasownik, <i>m</i>	дієслово
przechodni	перехідне
nieprzechodni	неперехідне
zwrotny	зворотне
5. czynność, <i>f</i>	дія
6. dopełnienie, <i>n</i>	додаток
7. końcówka, <i>f</i>	закінчення
8. koniugacja, <i>f</i>	дієвідміна
9. liczba, <i>f</i>	число
pojedyncza	однина
mnoga	множина
10. oboczność, <i>f</i>	зміна
11. orzeczenie, <i>n</i>	присудок
12. podmiot, <i>m</i>	підмет
13. przedrostek, <i>m</i>	префікс
14. przydawka, <i>f</i>	означення
15. przymiotnik, <i>m</i>	прикметник
16. przyrostek, <i>m</i>	суфікс
17. rdzeń, <i>m</i>	корінь
18. rzeczownik, <i>m</i>	іменник
19. samogłoska, <i>f</i>	голосна
20. składnia, <i>f</i>	синтаксис
21. spółgłoska, <i>f</i>	приголосна
22. strona, <i>f</i>	стан
bierna	пасивний
czynna	активний
23. tryb, <i>m</i>	спосіб
orzekający	дійсний
przypuszczający	умовний
rozkazujący	наказовий
warunkowy	
24. wieloznaczność, <i>f</i>	багатозначність
25. wymiana, <i>f</i>	чергування
26. zaimek, <i>n</i>	займенник
27. zdanie, <i>n</i>	речення
28. związek frazeologiczny, <i>m</i>	фразеологізм

